

Kína és a Közel-Kelet gazdasági és kulturális együttműködése

Economic and Cultural Cooperation Between China and the Middle East

Horváth Levente és Tárik Meszár

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.3.02

Összefoglaló: A tanulmány a világgazdaságban egyre inkább élre törő Kína, valamint a Közel-Kelet államai közötti, az utóbbi években mind fontosabbá váló gazdasági és stratégiai együttműködést veszi górcső alá. Kína a növekvő energiaigénye kielégítése mellett új piacokra kíván eljutni, biztosítva a globális ellátási láncokat, ami egyúttal elősegíti a folyamatos gazdasági növekedését, és hozzájárul a stabilitáshoz. Az Övezet és Út Kezdeményezés lényeges eleme az ókori selyemút újjáélesztése, amelyben – és a geopolitikai fekvése és nyersanyagbősége révén a kialakulóban lévő új világrendben is – kiemelt szerep jut egyes közel-keleti országoknak is. E partnerség következtében a régióban a korábbi, részben az Egyesült Államok által dominált gazdasági rend átalakulásának lehetünk a szemtanúi. Eközben a kulturális kapcsolatok is egyre szorosabbakká válnak.

Kulcsszavak: Eurázsia, Ázsia, Kína, Közel-Kelet, Övezet és Út Kezdeményezés, selyemút

Abstract: *This study examines the more and more important economic and strategic cooperation between China, which plays a leading role in the world economy, and the Middle Eastern countries. In addition to China's aim to satisfy the country's ever-growing energy needs, it is eager to open new markets and secure global supply chains, which in return will boost its continued economic growth and contribute to stability. A key element of China's Belt and Road Initiative is the revival of the ancient Silk Road, on which – and because of its geopolitical location and its abundance of raw materials, in the emerging new world order – Middle East plays an important role. As a result of this partnership, we are seeing a change in the previous economic order, which was dominated in part by the United States. Meanwhile, cultural relations have also become closer.*

Keywords: *Eurasia, Asia, China, Middle East, BRI, Silk Road*

Bevezetés

Az utóbbi időkben egyre többet olvashatunk a Kína és a közel-keleti országok együttműködéséről. Hogy a legfontosabbakat említsük:

- Kína és Katar 2017 szeptemberében hivatalosan is megállapodott abban, hogy együttműködnek a terrorizmusellenes intézkedések terén.
- Irán és Kína egy 25 éves együttműködési megállapodást kötött a kapcsolatok továbbfejlesztéséről, amelyet Teheránban írt alá a kínai és az iráni külügyminiszter 2021. március 27-én.
- 2022 novemberében a katarai nemzeti olaj- és gázipari vállalat, a Qatar Energy 27 éves szerződést írt alá Kínával cseppfolyósított földgáz (LNG) szállítására. A kínai Sinopec évente 4 millió tonna LNG-t kap. Ez a leghosszabb szerződés az iparág történetében.
- Hszi Csin-ping kínai államfőnek a 2022-es párttitkári újraválasztását követően az első hivatalos látogatásai között volt a 2022. december 7–10. közötti közel-keleti útja, amikor részt vett a Kína és az arab országok első csúcstalálkozóján.
- Irán és Szaúd-Arábia 2023. március 10-én abban állapodott meg, hogy az évek óta tartó ellenségeskedés után kínai közvetítéssel helyreállítják a kapcsolataikat. Ez rávilágít arra a tényre, hogy Peking egyre jelentősebb szerepet vállal egy olyan régióban, amely hosszú ideig az Amerikai Egyesült Államok befolyási övezetébe tartozott. A két ország közötti diplomáciai kapcsolatok javulása csökkenti a regionális konfliktusok kialakulásának a valószínűségét és a térségbeli feszültségeket. Ez Kína, az Egyesült Államok és a regionális szereplők számára egyaránt pozitív. Peking egyik legfontosabb érdeke a Közel-Kelet vonatkozásában, hogy az a politikai helyzetét tekintve stabil maradjon, ugyanis a régió kritikus fontossággal bír többek között az energiabiztonsága szempontjából.
- 50 év után a petrodollár uralma is megtört, amikor Peking és Rijád megállapodott arról, hogy Kína mint a világ legnagyobb olajimportőre, júniusban vásárolhat olajat Szaúd-Arábiától.
- 2023 júniusában bejelentették, hogy Kína közvetíteni kíván az izraeli-palesztin konfliktusban, és Mahmúd Abbász Kínába utazott, hogy a részletekről tárgyaljanak.

Mielőtt azonban Kína és a közel-keleti országok együttműködésének a vizsgálatát megkezdenénk, fontos annak definiálása, hogy mely államok tartoznak az utóbbiak közé. A Közel-Kelet fogalma ugyanis többféleképpen értelmezhető.

Először Alfred Thayer Mahan admirális tollából olvashattuk ezt az elnevezést, 1902-ben, a *National Review* hasábjain megjelent „The Persian Gulf and International Relations” c. munkájában, ahol a Közel-Kelet alatt az Arábia és India

közötti területet értette.¹ Azonban, ahogy Roderic H. Davison írja, „senki sem tudja, hogy pontosan hol van a Közel-Kelet, pedig sokán állítják, hogy tudják”.² Az tulajdonképpen egy geopolitikai – egyúttal geoökonómiai és geokulturális – fogalom (arabul: *as-Sark al-Avszat*, angolul: *Middle East*, vagyis Közép-Kelet).³ Általában a következő országokat veszik oda: Bahrein, Ciprus, Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Irak, Irán, Izrael, Jemen, Jordánia, Katar, Kuvait, Libanon, Líbia, Omán, Palesztin Autonóm Területek, Szaúd-Arábia, Szíria, Szudán és Törökország.⁴ Az ottani történések rendkívüli módon hatással vannak az egész világban végbemenő folyamatokra.⁵ A tanulmányunkban a Közel-Kelet alatt mi is az imént felsorolt országokat értjük.

A Közel-Kelet geopolitikája gyorsan változik, és a kulcsszereplők közötti verseny egyre jobban kiéleződik. Az elmúlt időszakban a három geostratégiai játékos – Szaúd-Arábia, Irán és Törökország – regionális középhatalmi rivalizálásának következtében jelentős geopolitikai mozgásokat és átrendeződéseket láthattunk. A régió több országa is folyamatosan nyit Ázsia felé, és jelentősen bővíti a kapcsolatait Kínával.⁶ Az, hogy három kontinensen (Ázsia, Afrika és Európa) terül el, nagy geopolitikai jelentőséget kölcsönöz neki. A vonzáskörzetében található többek között a Földközi-tenger, a Vörös-tenger, az Indiai-óceán és a Fekete-tenger is. Három rendkívül fontos vízi út is rajta halad keresztül: a Hormuzi-szoros, a Báb el-Mandeb-szoros és a Szezi-csatorna. A Közel-Kelet a világ legnagyobb olajszállítója, és a legnagyobb olaj- és gázkészletekkel rendelkezik.

A történelem során az Oszmán Birodalom uralta a régiót, azonban annak gyengülésével és az európai nagyhatalmak befolyásának növekedésével a birodalom 1923-ban megszűnt, a térség angol és francia mandátumrendszerre alakult át. A hidegháború alatt, a kétpólusú világrendben pedig kettészakadt: Marokkó, Tunézia, Izrael, Libanon, Jordánia, Szaúd-Arábia és Irán a Nyugat, míg Algéria, Líbia, Egyiptom, a palesztinok, Szíria és Irak a keleti blokk szövetségese volt. Azt követően nagyrészt az USA dominálta a régió lett.⁷

A 2010-es évektől kezdődően azonban – az „arab tavasz”, a szíriai polgárháború, az Iszlám Állam megerősödése, az iráni nukleáris megállapodás mellett – az amerikai Közel-Kelet-politika eredménytelensége, az iraki és az afganisztáni amerikai katonai beavatkozás kudarcja miatt véget ért az Egyesült Államok közvetlen szerepvállalásával jellemezhető korszak.⁸

Az Amerikai Egyesült Államok részéről a Közel-Kelet elhagyásának a másik fő oka – a fent jelzett kudarcok mellett – Kína gazdasági megerősödése volt, amely veszélyt jelentett az USA dominálta egypólusú világrendre. A Barack Obama vezette adminisztráció 2011-ben hirdette meg a „*pivot to Asia*” [fordulat Ázsia felé] politikáját, hogy ellensúlyozni tudja Peking térnyerését, és megakadályozza annak további gazdasági felemelkedését. Tehát a Közel-Keletről kivonult, hogy Kínára összpontosíthatson. A Kína elleni küzdelem egy kereskedelmi, technológiai, pénzügyi, szankciós stb. háborúban bontakozott ki, és

folyamatossá váltak az ázsiai ország ellen irányuló lépések (főleg Tajvan, Hongkong, Hszincsiang stb. kapcsán).

Így az az ellentmondásos helyzet állt elő, hogy míg a Nyugat figyelő tekintete a Közel-Kelet helyett Kína miatt Kelet-Ázsiára irányult, addig a Közel-Keleten kialakult vákuumot éppen az újabb világgazdasági főszereplő, Kína töltheti be.

Kína és a Közel-Kelet

Kína és a Közel-Kelet történelmi kapcsolata egészen az ókori selyemútig vezethető vissza, amikor is virágzott a kereskedelem a két fél között – és ma az új selyemút révén is egyre gyümölcsözőbb a kapcsolat. Ezért érdemes röviden áttekinteni annak előzményeit.

Az 1949-ben alapított Kínai Népköztársaság és a közel-keleti országok viszonya két időszakra osztható: az első 30 évben az ismerkedés, a relációk kialakítása volt megfigyelhető, a következő 30-40 évben pedig elmélyültek a politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok.⁹

Az 1950-es évek elején Kína még csak ismerkedett az arab országokkal, majd az évtized közepétől megkezdődött a diplomáciai kapcsolatok kialakítása. 1954-ben Csou En-laj (Zhou Enlai) kínai miniszterelnök Indiába, majd Mianmarba látogatott, ahol a „békés együttélés öt pontját” foglalták bele a közös nyilatkozatba. Ezek arról szóltak, hogy tiszteletben tartják egymás területi egységét és szuverenitását, kölcsönösen nem támadják meg a másikat, nem szólnak bele a másik belügyeibe, továbbá egyenlő és kölcsönös előnyökre törekednek, valamint békésen élnek egymással. Ez nagy hatással volt a nemzetközi politikára: főképp a volt gyarmatállamok támogatták, s ezért 1955-ben Indonézia, India, Srí Lanka és Mianmar kezdeményezésére megszervezték az Ázsia-Afrika-konferenciát, amelynek első találkozóját az indonéziai Bandungban tartották. A konferencián 29 ázsiai és afrikai ország vezetői találkoztak, hogy fellépjenek a kolonializmus és a neokolonializmus ellen, elítéljék a más országok ügyeibe való amerikai és szovjet beavatkozást, s szorgalmazzák az el nem kötelezett országok együttműködésének a fokozását. A Kínai Népköztársaságot Csou En-laj képviselte. Az azt követő öt évben nyolc közel-keleti ország alakított ki diplomáciai kapcsolatot Kínával.

Az 1960-as években azonban lelassult a folyamat, ugyanis Peking elhidegült Moszkvától, majd 1966-ban megkezdődött az országban a „kulturális forradalom”, s mindkettő kisebb-nagyobb hatással volt Kína nemzetközi relációira. Az 1970-es évek elején újabb lendületet kapott a Közel-Kelettel való diplomáciai kapcsolatok kiépítése. 1971-ben 23 ország, köztük nyolc térségbeli állam kezdeményezte, hogy az ENSZ-ben a Kínai Köztársaságé helyett a Kínai Népköztársaságét ismerjék el legitim kormányként. Az év folyamán öt újabb közel-keleti ország alakított ki diplomáciai összeköttetést Kínával, majd három újabb állam csatlakozott hozzájuk.

Az 1978-as „reform és nyitás” politikával kezdődött Kína és a Közel-Kelet második korszaka, amikor is újabb hat arab ország vette fel a diplomáciai kapcsolatokat Pekinggel (1. táblázat).

1. táblázat¹⁰

Kína és a közel-keleti államok diplomáciai kapcsolatainak felvétele

Ország	Dátum	Ország	Dátum	Ország	Dátum
Afganisztán	1955. 01. 20.	Tunézia	1964. 01. 10.	Líbia	1978. 08. 09.
Egyiptom	1956. 05. 30.	Mauritius	1965. 07. 19.	Egyesült Arab Emírségek	1984. 11. 01.
Szíria	1956. 08. 01.	Kuvait	1971. 03. 22.	Katar	1988. 07. 09.
Jemen	1956. 09. 24.	Törökország	1971. 08. 04.	Palesztina	1988. 11. 20.
Irak	1958. 08. 25.	Irán	1971. 08. 16.	Bahrein	1989. 04. 18.
Marokkó	1958. 11. 01.	Libanon	1971. 11. 09.	Szaúd-Arábia	1990. 07. 21.
Algéria	1958. 12. 20.	Jordánia	1977. 04. 07.	Izrael	1992. 01. 24.
Szudán	1959. 02. 04.	Omán	1978. 05. 25.		

Ezzel egy időben Kína az arab országok különböző multilaterális együttműködéseivel is kiépítette a kapcsolatot:

- Arab Államok Ligája
Kína 1956 óta ápol jó kapcsolatot az Arab Államok Ligájával (*League of Arab States*, LEA). 1993 májusában Ahmed Asmat Abdel-Meguid főtitkár Pekingbe látogatott, majd még abban a hónapban megnyitották az Arab Liga kínai képviseletét Pekingben. 1996-ban Csiang Cö-min (Jiang Zemin) kínai államfő tett hivatalos látogatást Egyiptomban, amely során a LEA főtitkárával is találkozott. 1999-ben együttműködési megállapodással is megerősítették a kapcsolatokat. 2002 áprilisában Zsu Rong-zsi (Zhu Rongji) kínai miniszterelnök Egyiptomban a Kína és az Arab Liga közti együttműködési fórumról tárgyalt Amr Mahmud Mussza főtitkárral.¹¹ 2004. január 30-án Kína akkori államfője, Hu Csin-tao (Hu Jintao) az egyiptomi látogatása alkalmával szintén tárgyalást folytatott az Arab Államok Ligájának főtitkárával és a 22 ország képviselőivel. Akkor alapították meg a Kína-Arab Államok Együttműködési Fórumot (*China-Arab States Cooperation Forum*, CASCF), amelynek keretében minden évben magas szintű egyeztetéseket folytatnak: 2023-ig kilenc miniszteri tárgyalás, 17 magas rangú felek közti egyeztetés és hat stratégiai-politikai megbeszélés zajlott. 2018-ban a felek stratégiai partnerségi kapcsolatot alakítottak ki.¹² 2022-ben Hszi Csin-ping (Xi Jinping) kínai államfő részvételével tartották meg Szaúd-Arábiában Kína és az arab államok első csúcstalálkozóját.

- Arab Interparlamentáris Unió
1985 óta létezik Kína és az Arab Interparlamentáris Unió (*Arab Inter-Parliamentary Union*, AIPU) közötti kapcsolat.
- Iszlám Együttműködés Szervezete
1974 óta áll fenn a kapcsolat az Iszlám Együttműködés Szervezetével (*Organization of the Islamic Cooperation*, OIC).
- Öböl Menti Együttműködési Tanács
Kína 2010 júniusában stratégiai párbeszédi kapcsolatot alakított ki az Öböl Menti Együttműködési Tanáccsal (*Gulf Cooperation Council*, GCC), amelynek első megbeszélését Pekingben tartották. Azóta folyamatosak a tárgyalások és az együttműködés Kína és a GCC között.¹³

Fontos megemlíteni, hogy Peking közel-keleti stratégiai és geopolitikai relációi az elmúlt két évtizedben egyre fontosabbakká váltak. Ahogy arról már szó volt, Kína régióbeli gazdasági és politikai befolyásának a növelését az energiaforrások iránti igénye, valamint a globális hatóköre kibővítésének a szándéka vezérli. Éppen ezek miatt az ázsiai ország egyik legfontosabb érdeke a térség vonatkozásában, hogy ott a politikai helyzet stabil maradjon.

Kína közel-keleti kapcsolataiban az egyik legjelentősebb fejlemény az oda irányuló befektetései volumenének a növekedése: számos térségbeli országnak, köztük Szaúd-Arábiának, Iránnak és az Egyesült Arab Emírségeknek is az egyik legnagyobb kereskedelmi partnere lett.¹⁴

Ami a geopolitikát illeti, Kína a közel-keleti konfliktusok során a semleges álláspont megőrzésére törekszik, amit a Szaúd-Arábia és Irán közötti közvetítése is bizonyít: a távol-keleti ország jelentős mértékben hozzájárult a felek közti viszony normalizálásához.

Kína és a Közel-Kelet gazdasági kapcsolatai

Előzmények

A Kínai Népköztársaság az 1949-es létrejöttét követően a Közel-Kelet országai-val eleinte csak politikai tárgyalásokat folytatott, a gazdasági kapcsolatok nehezen indultak be, és az a néhány ilyen jellegű együttműködés is tulajdonképpen a kínai politikát és diplomáciát szolgálta. Az 1950–60-as években Kína külkereskedelmének mindössze 2-3 százalékát adta a közel-keleti államokkal való kereskedelem, s annak többsége is inkább politikai célú volt: a nyugati gyarmatosítók elleni háborút támogatták velük. Például az 1950-es években, annak ellenére, hogy Kínának nem volt szüksége pamutra, mégis nagy mennyiségben importált Egyiptomból (az onnan származó kínai import 96,4 százaléka),¹⁵ hogy támogassa az 1952-es forradalmat; 1960–62 között pedig annak érdekében, hogy Iraki függetlenedését elősegítse, évente 60 ezer tonna datolyát importált onnan.¹⁶

Az 1978-as kínai „reform és nyitás” politikával indult meg a „politikamentes” kereskedelem, s Kína több területen gazdasági együttműködést kötött a közel-keleti országokkal is. Míg 1978-ban az 1 milliárd dollárt sem érte el a két térség közti árucseré, 1988-ra már közel 3 milliárd dollárra növekedett (2. táblázat). 1982–1989 között a közel-keleti országokból – Kuvait, az Egyesült Arab Emírségek, Jordánia stb. – érkezett Kína első külföldi hitele is, 570 millió dollár értékben.¹⁷

2. táblázat¹⁸

Kína és a közel-keleti országok kereskedelme 1978-ban és 1988-ban

1978		1988	
Kuvait	126 millió USD	Jordánia	1,030 milliárd USD
Irak	126 millió USD	Szíria	372 millió USD
Irán	119 millió USD	Szaúd-Arábia	296 millió USD
Egyiptom	117 millió USD	Kuvait	234 millió USD
Ez összesen Kína és a közel-keleti országok közötti kereskedelem 87,7%-át tette ki.		Törökország	194 millió USD
		Egyesült Arab Emírségek	192 millió USD
		Egyiptom	165 millió USD
		Irán	164 millió USD

A közel-keleti háborúk ellenére Kína és az ottani országok kereskedelme folyamatosan növekedett, s 2012-ben már 222 milliárd dollár értékben zajlott az export-import.¹⁹

Övezet és Út Kezdeményezés

Hszi Csin-ping kínai államfő 2013-ban hirdette meg az Övezet és Út Kezdeményezést (*Belt and Road Initiative*, BRI), amely a világ egyik legnagyobb multilaterális kereskedelmi és infrastrukturális együttműködése lett. Kína a korábban létrehozott multilaterális együttműködéseit, köztük az Arab Államok Ligájával kialakultat is, az Új Selyemút program keretében kötötte össze.

2013 óta Peking fokozatosan kiépített egy többdimenziós globális partnerségi hálózatot, amelyben nagyhatalmak, vele szomszédos államok, fejlődő országok és regionális szervezetek vesznek részt. E többretegű partnerségek összekapcsolódnak és kölcsönösen erősítik egymást. Kína közel-keleti jelenléte e globális partnerségi hálózatának a kulcseleme.²⁰

A közel-keleti kormányok általában üdvözik a Pekinngel kötött társulást, mert szerintük abban egyenlő félként kezelik őket, nem vazallusként vagy gyarmati területként, és az sem elhanyagolható tény, hogy anyagilag is jól járnak

vele. Kína határozottan elutasítja a más államok belügyeibe való beavatkozást. Sőt, a nemzetközi kapcsolataiban egyenrangú partnerség kialakítására törekszik, ezért jó kapcsolatokat ápol az egymással szemben álló felekkel (például Iránnal és Szaúd-Arábiával) is. Ezt a saját narratívája szerint úgy sikerült elérnie, hogy a partnerségei nem okoznak kárt, és nem provokálják a harmadik feleket sem.²¹

Mindeközben megerősödtek a gazdasági kapcsolatok Kína és a közel-keleti nemzetek között, beleértve a finanszírozást és a befektetéseket is, amelyek kiegészítik az egyre erősebb kereskedelmi komponenst. Nem meglepő, hogy az érdekek ennek következtében sokkal összetettebbek lettek. A kínai vezetők valójában stratégiai jelentőségűnek tartják a Közel-Keletet, míg annak politikusai egyre inkább kelet felé néznek, ha a hosszú távú érdekeiket tartják szem előtt. A BRI több lehetőséget teremt az együttműködésre, és a Kína-Közel-Kelet-kapcsolat az eurázsiai nemzetközi ügyek megértésének az alapvető geopolitikai tengelyévé válik.²²

Kína és a Közel-Kelet viszonya a 2010-es évektől napjainkig

A Közel-Kelet Kína szempontjából az egyik legfontosabb régiónak számít. Mint korábban említettük, három fontos kontinens, Európa, Afrika és Ázsia kereszteződésében, valamint a Földközi-tenger, a Vörös-tenger, a Perzsa-öböl, a Kaszpi-tenger és a Fekete-tenger vonzáskörzetében található. A régió területén nagy olajmezők és olajútvonalak fekszenek, amelyek komoly jelentőséggel bírnak Kína számára a növekvő energiaszükséglete kielégítésében. A térség államai valójában Peking bázisai az erőforrások tekintetében, és kaput jelentenek számára a világ más piacaira is. Ennek következtében kezdte meg a gazdasági, stratégiai és diplomáciai kapcsolatok kiépítését és elmélyítését vele. Az ottani befektetései nemcsak a saját érdekeit szolgálják, hanem segítik a gazdaságuk javítását és fejlesztését célzó közel-keleti államokat, és támogatják azok társadalmi stabilitását is.

Fontos megemlíteni, hogy stratégiai szempontból négy kulcsfontosságú tengerszoros²³ is található a Közel-Keleten, amelyeken keresztül Kína kereskedelmének a nagy része zajlik. A régió a BRI projekt égíse alatt a biztonsági koordinációban, a gazdasági együttműködésben és a kulturális cserében is kulcs szerepet játszik. Ezen túlmenően a kínai olajimport több mint 40 százalékát adja, és a cseppfolyósított földgáz egyik legnagyobb szállítója is (ma 20, de szakértők szerint a következő tíz évben 30 százalékra emelkedhet a részesedése).²⁴ Mindezek tudatában kijelenthetjük, hogy Kína erősen függ a térségből érkező energiaforrásoktól.

Így viszont Kína lett a Perzsa-öböl menti országok legnagyobb kereskedelmi partnere: a köztük folyó árucseré mára meghaladja az évi 260 milliárd

dollárt, és az előrejelzések szerint a következő évtizedben elérheti a 350 milliárd dollárt is.²⁵ Emellett Peing az elmúlt tíz évben jelentős összegeket fektetett be a Közel-Keleten, amivel egyértelműen hozzájárul a térség jólétéhez. A 3. táblázat a kelet-ázsiai állam befektetéseiben erőteljesen érintett öbölországok és Irak²⁶ kínai projektjeinek az értékét mutatja be. Ezen országok Kínával való kapcsolatról az alábbiakban részletesebben is szó lesz.

3. táblázat²⁷
Kína befektetései a Közel-Keleten 2005 és 2021 között

Az érintett közel-keleti országok	Kínai beruházások és építési projektek értéke (dollár)
Szaúd-Arábia	43,47 milliárd
Egyesült Arab Emírségek	36,16 milliárd
Irak	30,05 milliárd
Kuvait	11,75 milliárd
Katar	7,80 milliárd
Omán	6,62 milliárd
Bahrein	1,42 milliárd

Kapcsolatok az egyes országokkal

A továbbiakban tizenegy olyan közel-keleti országot fogunk bemutatni, amelyek szoros kapcsolatokat ápolnak Kínával. Ezen államokat három kategóriába soroltuk:

1. a GCC tagországai és Irak;
2. a régió nem arab országai;
3. Kína közel-keleti politikájának új központja: Egyiptom.

1. Az olajban gazdag öbölállamok és Irak viszonya Kínával

Egyesült Arab Emírségek

Az Egyesült Arab Emírségek (EAE) alapvető szerepet játszhat Kína közel-keleti gazdasági terjeszkedésében. A két ország 2012. januárban kötött stratégiai partnerséget, majd Hszi Csin-ping 2018-as látogatásán írták alá az átfogó stratégiai partnerséget. Az elmúlt években folyamatosak voltak a felsővezetői látogatások a két ország között.²⁸ 2019-ben rekordértékű, 3,4 milliárd dolláros kereskedelmi megállapodást írtak alá a BRI részeként. Ennek keretében a Dzsabal Ali kikötő is részt vesz a kínai termékek világszerte történő eljuttatásában,²⁹ így az Egyesült Arab Emírségek a szárazföldi és a tengeri árucseré egyik központjává

válik. Ma Kína az EAE legnagyobb kereskedelmi partnere, az arab ország pedig egyfajta átjáróként szolgál a kínaiak közel-keleti exportjához.

Az Egyesült Arab Emírségek kínai nagykövete, Ali Obaid Al Dhaheri szerint az EAE és Kína kapcsolata a globális együttműködés mintájává vált, s az átfogó stratégiai partnerségük a kooperáció egyre szélesebb körét foglalja magában, köztük a megújuló energiát, a logisztikát, az infrastruktúrát, valamint az olyan következő generációs közös projekteket és kezdeményezéseket, mint például a mesterséges intelligencia. A két fél közötti kereskedelem volumene meghaladja az 50 milliárd dollárt, és a cél, hogy 2030-ra elérje a 200 milliárdot.³⁰

Az 1990-es évek elején kétezer kínai vendégmunkás dolgozott és élt az Egyesült Arab Emírségekben. A legtöbbször nagykövetségek és konzulátusok, valamint állami olajtársaságok alkalmazottja volt. A régióba költözött kínaiak számának az elmúlt két évtizedben tapasztalt gyors növekedése sokakat meglepett. 2018-ban a becslések szerint már 270.000 kínai emigráns élt csak Dubajban. A kínai szerep vitathatatlanul fontossá vált, és a kínai bevándorlók létszáma is elég nagy ahhoz, hogy befolyásolja a helyi üzleti döntéshozatalt. Jelenleg több mint hatezer kínai vállalat van jelen Dubajban, a befektetők száma pedig megközelíti a 19.000-et.³¹

Fontos szót ejteni az Egyesült Arab Emírségek és Kína közti kulturális kapcsolatok erősödéséről is, ami szintén nagyban hozzájárul a két ország kereskedelmi kapcsolatainak a fejlődéséhez. Ha konkrétan a Közel-Keletet nézzük, megfigyelhetjük, hogy Kína számos olyan programot indított el vagy támogat, amely kifejezetten a kínai nyelv és kultúra oktatására koncentrál. Ni Csien (Ni Jian), az EAE kínai nagykövete elmondta, hogy a hazája „száz iskola” programja a közös erőfeszítéseknek köszönhetően sokat fejlődött, és már több mint kétszáz iskola indított kínai nyelvtanfolyamot, továbbá több mint harmincezer kínai diák tanul náluk,³² akik jelentős szerepet játszanak a két nép közötti kölcsönös megértés és barátság előmozdításában. Az Egyesült Arab Emírségek esete korántsem egyedülálló a térségben, hiszen több ország (például Egyiptom, Irak, Irán stb.) indított hasonló programokat kínai segítséggel, és azt is fontos megemlíteni, hogy sok kínai diák tanul valamely arab ország nemzetközi egyetemén.

Katar

Ami a Kína és Katar közötti relációt illeti, az elmúlt időszakban bekövetkezett jelentős erősödésről számolhatunk be. 1988. július 9-én jött létre a diplomáciai kapcsolat közöttük, amelyet 2014-ben emeltek stratégiai partnerségi szintre.³³ A két ország kapcsolata azóta folyamatosan és gördülékenyen fejlődik a politikai, a gazdasági és a kulturális téren egyaránt. A kereskedelmi, energetikai és egyéb területeken is jelentős az együttműködés, ami aktívan hozzájárult a két gazdaság megerősödéséhez. Kína erőfeszítései a Katarral való stratégiai partnerség formalizálására hét fő ügyet ölelnek fel:³⁴

- szakpolitikai koordináció;
- kereskedelem és befektetés;
- energetikai együttműködés;
- pénzügyi együttműködés;
- katonai kapcsolatok;
- turizmus;
- kulturális kapcsolatok.

Kína és Katar gazdasági és stratégiai érdekei összekapcsolhatók: a „Katari Nemzeti Vízió 2030” (QNV2030)³⁵ és a BRI fejlesztése bizonyos pontokon átfedésbe kerültek. Vannak olyan törekvései a két félnek, amelyek révén egységes fejlesztési stratégiát szeretnének kialakítani, amiből mindkét ország profitálhat. Gazdasági szempontból a QNV2030 nagyban hasonlít a BRI által képviselt fejlesztési koncepcióhoz: elsősorban a gazdasági, humán, társadalmi, kulturális és környezeti fejlődésre való törekvésében. Amint azt Vang Ji (Wang Yi) korábbi kínai külügyminiszter is elmondta, Katart be kell vonni az Új Selyemút kezdeményezés végrehajtásába, mivel a BRI lehetőséget kínál a QNV2030-cal való közös együttműködésre. A Peking és Doha ezzel a gazdasági fejlődés közös útjára lépett, s az együttműködési stratégiájuk új lehetőségeket kínál mindkét fél számára. Ennek eredményeként a BRI megvalósítása új lendületet ad az emírség gazdasági átalakulásának.³⁶

Szaúd-Arábia

Rijáddal 2008-ban stratégiai partnerséget, majd Hszi Csin-ping 2016-os odalátogatása során átfogó stratégiai partnerséget kötött Peking.³⁷ Kína az elmúlt öt évben Szaúd-Arábia első számú kereskedelmi partnere volt, s a két ország közötti kereskedelem volumene 2021-ben elérte a 309 milliárd riált (82,5 milliárd dollár), ami 39 százalékos növekedést jelentett a megelőző évhez képest. Ebből a kelet-ázsiai országba irányuló szaúdi export teljes értéke 192 milliárd riált (51 milliárd dollár) tett ki, amiből 41 milliárd riálra (11 milliárd dollár) rúgott az olajon kívüli export.³⁸

A szaúdiak kínai befektetései az értéke 8,6 milliárd riál (2,3 milliárd dollár) volt, és a királyság 2019 végéig a 12. helyen állt a Kínában befektető országok rangsorában, míg a Szaúd-Arábiában megvalósult kínai befektetések volumene 2021 végére 29 milliárd riált (7,7 milliárd dollár) tett ki.³⁹

Szaúd-Arábia és Kína közös ösztöndíjprogram létrehozását tűzte ki célul, hogy megkönnyítse a szaúdi fiatalok számára a kínai vállalatoknál való munkavállalást, és a sivatagi országban is kamatoztathassák a szakértelmüket. A szaúdi kormány nyújtotta lehetőségek arra ösztönzik a kínai vállalatokat, hogy beruházásokat hajtsanak végre, és a legújabb technológiákat vigyék az ottani piacra, valamint számos területen képzési programokat biztosítsanak a

fiataloknak. Kína elsősorban a mezőgazdaságra, különösen a baromfi- és juhtenyésztésre, az új takarmánygyártási projektekre, valamint a szaúdi koronaherceg zöld kezdeményezésének a támogatására szeretne összpontosítani.

Bahrein

A Kínai Népköztársaságnak a Bahreinnel való együttműködési kapcsolatai a BRI-n belüli kooperáció jegyében négy fő területet fednek le:⁴⁰

- politikai koordináció;
- konnektivitás;
- kereskedelem és befektetések;
- emberek közötti kapcsolatok.

Bahrein a többi öbölállamnál nagyobb stratégiai geopolitikai értékkel bír Kína számára az Új Selyemút tekintetében. Először is, a királyság a Perzsa-öböl „kapuja”, és az egyik legfontosabb öbölmonarchia az új selyemút mentén, ami lehetővé teszi, hogy a régió közlekedési csomópontjaként szolgáljon. A sziget számos nagy olajmezővel rendelkezik, és előkelő helyet foglal el a Perzsa-öböl hajózási útvonalai között is. Ezért is kapott a BRI-ben lényeges szerepet az arabok és Kína, továbbá az ázsiai, afrikai és európai világ közötti kereskedelem terén, valamint a befektetések, a tudomány és a kulturális cserekapcsolatok tekintetében.

Bahrein az egyik legmodernebb és legdinamikusabb ország a régió legmagasabb szintű üzleti környezetén belül is, és számos jellemzője ideális célponttá teszi a kínai vállalatok számára. Ilyen többek között a nyitott és liberális életstílus, az egyedülálló piacra jutási lehetősége, a világszínvonalú szabályozási környezete, a rendkívül versenyképes adórendszere és a technológiailag művelt lakossága.⁴¹ A kínai cégek pedig szívesen fektetnek be egy kedvező adórendszerű, magas fejlettségű országban. 2018 júliusában Bahrein és Kína egyetértési nyilatkozatot írt alá a BRI közös fejlesztéséről.⁴² Egyes szakértők szerint a két ország közös gazdasági fejlődési útra lépett, és az intenzív együttműködésük új lehetőségeket kínál mindkettőjük számára.

Kuvait

Kína és Kuvait kapcsolatában új fejezetet nyitott, amikor a vezetőik 2018-ban közösen jelentették be a stratégiai partnerség létrehozását.⁴³ Azt követően Kína kifejezte azon szándékát, hogy továbbra is erősíteni fogja a kölcsönös bizalmat, és érdekelt a stratégiai partnerségük elmélyítésében. Érdemes megemlíteni, hogy Kuvait volt az első olyan Perzsa-öböl menti arab állam, amely diplomáciai kapcsolatokat létesített Kínával, továbbá Nyugat-Ázsia első olyan állama, amely a BRI keretében együttműködési dokumentumokat írt alá vele.⁴⁴ A BRI nagymértékben kompatibilis a „Kuvaiti Vízió 2035” nevű nemzeti fejlesztési tervvel,

amelynek célja az ország olajalapú gazdasági szerkezetének a megváltoztatása és 2035-re Kuvaitnak a régió kereskedelmi és pénzügyi központtá alakítása.⁴⁵

2021-ben a Kína és Kuvait közötti kétoldalú kereskedelem volumene elérte a 22,1 milliárd dollárt, így továbbra is a kelet-ázsiai állam az arab monarchia legnagyobb exportőre és a legnagyobb nem olajkereskedelmi partnere.⁴⁶ Emellett komoly előrelépés történt a kulturális kapcsolatok terén is, mivel Peking egy kulturális központ megnyitását tervezi Kuvaitban, ami tovább ösztönözheti a két nép közötti kölcsönös megértés előmozdítását. Az utóbbi időben egyértelművé vált, hogy Kína kész együttműködni Kuvaittal, valamint összehangolni a két ország fejlesztési stratégiáját, és elmélyíteni a bilaterális együttműködést például a gazdaság, a kereskedelem, a kommunikációs technológia, a mesterséges intelligencia, az e-kereskedelem terén.⁴⁷

Irak

Irak és Kína között hosszú évtizedek óta erős kereskedelmi kapcsolatok állnak fenn. Az olaj e téren és Kína gazdasági fejlődésében egyaránt központi szerepet játszik, így korántsem meglepő, hogy az elmúlt néhány évtizedben a távol-keleti ország is megpróbált részt venni az iraki olajtermelésben. 1997-ben, nem sokkal Kínának az ENSZ Irakhoz kapcsolódó „olajért élelmiszert” programjában való részvétele után a China National Petroleum Corporation (CNPC) és számos leányvállalata termelésmegosztási szerződést írt alá az Iraqi Petroleum Sales Corporationnel az Al-Ahdab olajmező közös fejlesztéséről.⁴⁸ Az elképzelés szerint a kínai érdekeltek jogosultak lettek volna a megtermelt olaj egy részére, miközben viselték volna a feltárás minden kockázatát és költségét. Azonban a Kuvait elleni iraki invázió miatt az Egyesült Nemzetek Szervezete által 1990 augusztusában bevezetett szankciók, a 2003-as iraki háború és az azt követő politikai lázadások és felekezeti erőszak miatt az együttműködés soha nem indult meg.

A kínai nagykövetség működése az iraki háborút követően 2004-ben indult újra Irakban, 2014-ben pedig már külön kínai főkonzulátus is nyílt Erbil városában. 2015-ben az ország miniszterelnöke a kínai látogatása során ottani kollégájával együtt aláírta a stratégiai partnerséget.⁴⁹ Ami napjainkat illeti, a sanghaji Fudan Egyetem Zöld Pénzügyi és Fejlesztési Központjának jelentése szerint Kínának 2021-ben a BRI-hez való hozzájárulása a befektetések és szerződéses együttműködések révén az érintett 144 országban összesen 59,5 milliárd dollárt tett ki, ami nagyjából megegyezik a 2020-as 60,5 milliárd dollárral.⁵⁰ A jelentésből az is kiderül, hogy az arab, illetve a közel-keleti országokban viszont ugyanabban az időszakban a befektetések mintegy 360, az építőiparban pedig 116 százalékkal nőttek.⁵¹ Irak pedig 2013 óta a harmadik legnagyobb energiaügyi partner a BRI-ben (Pakisztán és Oroszország után).⁵²

Kína és Irak közösen fogja megépíteni az 5 milliárd dolláros Al-Khairat nehézőlaj-erőművet az iraki Karbala kormányzóságban, és a Sinopec nyerte el az iráni határ közelében fekvő Mansuriya gázmező fejlesztésére szóló szerződést. A két ország repülőtéri, napelemes és egyéb projektekben is együttműködik.⁵³

2. A három nem arab közel-keleti ország: Irán, Törökország és Izrael

Irán

Irán Kína egyik legrégebbi kereskedelmi partnere: a Kr.e. 2. században az ókori selyemúton keresztül folyt közöttük az árucseré. A két fél között 1971-ben, még a sah idején jött létre a diplomáciai kapcsolat, majd Hszi Csin-ping hivatalos látogatása során kötötték meg az átfogó stratégiai partnerséget.⁵⁴ Ma az Iráni Iszlám Köztársaság rendkívül fontos Kína számára, és szoros kapcsolatok kialakítására törekszik vele, hogy bővítse az energiaellátóinak a számát, és csökkentse a Szaúd-Arábiától való energiafüggőségét.

Az Iránnal való együttműködés nélkülözhetetlen a Hormuzi-szoroson keresztül történő tengeri szállítás esetleges kockázatainak a csökkentése szempontjából is. Teherán alkalmanként – a közelmúltban is – azzal fenyegetett, hogy lezárja a szorost. Ez pedig felpörgetheti az olajárakat, és megzavarhatja az energiaellátást. Peking ezért a bilaterális kapcsolatok elmélyítésére törekszik vele. Ezenkívül azt reméli, hogy az iráni olaj egy napon szárazföldi úton is eljuthat Kínába, ami csökkenti majd a tengeri hajózástól való függőséget és az azzal járó kockázatokat.⁵⁵

Történelmi jelentőségű esemény volt, amikor 2021-ben 25 évre szóló együttműködési megállapodást kötött egymással Irán és Kína. A teheráni kormánynak meggyőződése, hogy a hosszú távú megállapodás nagyon hatékonyan előmozdítja majd a kétoldalú viszonyuk elmélyítését. Az egyezmény nem minden részlete nyilvános, de a paktum szerint a folyamatos és erősen kedvezményes árú olajellátásért cserébe Kína a futamidő alatt 400 milliárd dollárnyi beruházást visz a térségbe. A kínai beruházásokat olyan területeken kell majd megvalósítani, mint például a banki, a telekommunikációs, a kikötői, a vasúti, az egészségügyi és az informatikai szektor, emellett a szerződés a két ország közötti katonai együttműködés kialakítását is szorgalmazza.⁵⁶ Peking szemszögéből a megállapodás része az Új Selyemút néven ismert infrastrukturális projektnek. A Kínai Népköztársaság az Iráni Iszlám Köztársaság legnagyobb kereskedelmi partnere – annak ellenére, hogy a hivatalos adatok szerint a két ország közötti kereskedelem volumene némileg csökkent a Teherán elleni 2018-as amerikai szankciókat követően. A 2021 első öt hónapjában megvalósult árucseré-forgalmuk 5,5 milliárd dollár volt.⁵⁷

Törökország

Kína és Törökország között az 1980-as évektől kezdve magas szintű tárgyalások zajlottak, 2010-re már stratégiai partnerségi viszonyban voltak, 2015-ben pedig létrehozták a kormányközi együttműködési bizottságot. Hszi Csin-ping kínai államfő és Recep Tayyip Erdoğan török elnök a különböző nemzetközi platformokon – mint a G20-találkozók, a Sanghaji Együttműködési Szervezet és a BRICS rendezvényei – rendszeresen egyeztetnek.⁵⁸ Az utóbbi években jelentősen javultak a török-kínai kapcsolatok a gazdaság, a kereskedelem, a turisztika és a közlekedés terén. Az elmúlt évtized eleje óta a relációik stratégiai együttműködési szintre nőttek. A jó viszonyt az is jelzi, hogy Erdoğan négy alkalommal is járt Kínában: még miniszterelnökként 2012-ben, majd már elnökként 2015-ben, 2017-ben és 2019-ben.

A Kína és Törökország közötti kereskedelem volumene 2020-ban 24 milliárd dollár körül mozgott. Ez elsősorban a török mezőgazdasági és állattenyésztési termékek Kínába irányuló exportjának növekedéséből származott. De azt sem szabad elfelejteni, hogy olyan nagy kínai okostelefon-gyártók, mint a Xiaomi, az Oppo és a Vivo, közvetlen beruházásokat hajtottak végre Törökországban.⁵⁹

A turizmus tekintetében is komoly előrelépés látható, mivel 2019-ben már több mint 426.000 kínai turista látogatott Törökországba. Bár a járvány 2020-ban a számuk csökkenését idézte elő, az az elkövetkező években várhatóan eléri az egymillió fős célt.⁶⁰

A BRI-nek is köszönhetően a kétoldalú kapcsolatok szintén javultak. Törökország befejezte a Baku–Tbiliszi–Kars-vasútvonal megépítését. Az első, ezen az útvonalon Kínába induló exportvonat 2020. december 19-én érkezett meg a közép-kínai Hszian (Xian) városába.

Izrael

Peking és Tel-Aviv között 1992-ben jött létre a diplomáciai kapcsolat, azt követően folyamatosan nyíltak meg az izraeli főkonzulátusok Kína különböző nagyvárosaiban.⁶¹ 2017-ben pedig már átfogó partnerséget hirdettek meg a felek. Izraelben az elmúlt években a kínai cégek váltak az építőipar meghatározó erejévé. 2016 novemberében öt építőipari óriás nyert izraeli kormányzati pályázatot lakóházak építésére és egyéb kivitelezési munkálatokra. 2017 januárjában, több éven át tartó eredménytelen tárgyalások után, egy izraeli kormánydelegáció a kínai kereskedelmi minisztériummal és a kínai vállalkozói szövetséggel közösen aláírt egy, a kínai építőmunkások ezreinek Izraelbe történő beviteléről szóló végleges megállapodást. A kelet-európai országokkal aláírt egyezményektől eltérően, a szerződés előírja, hogy a kínai hatóságok felelnek az Izraelbe küldött munkavállalók kiválasztásáért az erre a célra létrehozott speciális cégeken keresztül. Az eset kapcsán a korábbi izraeli pénzügyminiszter, Mose Kalon azt nyilatkozta, hogy: „több mint 18 hónapos erőfeszítést követően örömmre

szolgál, hogy küldöttségünk megállapodást írt alá arról, hogy kínai munkavállalók ezreit hozzák Izraelbe, akik egyfajta katalizátorként fognak szolgálni a lakásválság megoldásában”.⁶²

És hogy miért jelentős az izraeli építőiparban a kínai közreműködés? Az ottani lakáspiac az elmúlt években munkaerőhiánytól, lassúságtól és az erőforrások magas költségeitől szenvedett. A Kínával kötött megállapodás viszont összehozza az innovatív technológiákat és a szakértő személyzetet, ami összhangban van Izraelnek a jövővel kapcsolatos elképzeléseivel.

3. Kína közel-keleti politikájának új központja: Egyiptom

Kína és Egyiptom között már 1999-ben létrejött a stratégiai partnerség, 2014-re pedig az átfogó stratégiai partnerség.⁶³ Kína a nemzetközi vetélytársaival versenyez azért, hogy részt vegyen a jelenleg Egyiptomban zajló megaprojektekben és infrastrukturális fejlesztésekben, amelyek révén Abd el-Fattáh esz-Szíszi elnök a Közel-Kelet legnépesebb országának modernizálására és átalakítására törekszik. Egyiptom viszonylag stabil országnak számít a régió más államaival összehasonlítva, és a kormány közelmúltbeli erőfeszítéseinek köszönhetően vonzóbbá vált a külföldi, így a kínai befektetők számára is. Egyiptom mára Peking közel-keleti politikájának a központjává vált, ezért sem meglepő, hogy a Kínai Állami Építőipari és Mérnöki vállalat (*China State Construction Engineering Corporation, CSCEC*) építi meg az ország új közigazgatási centrumának az üzleti negyedét.

Fontos hangsúlyozni, hogy Kína egyiptomi gazdasági szerepvállalása nem új keletű. Példának okáért az előbb említett CSCEC jó három évtizede működik Egyiptomban, és korábban már az ország számos nevezetes épületét, köztük a kairói Nemzetközi Konferencia Központot is az építette. Jelenleg több mint 1500 kínai cég van bejegyezve a két kontinensen fekvő államban, közülük sokan már az „arab tavasznak” nevezett felkelések előtt megszilárdították ott a pozíciójukat.⁶⁴

A kínaiak helyi üzleti jelenléte az ipari zónákra, a szabadkereskedelmi övezetekre és a pénzügyi központokra koncentrálódik. A 2000-es évek vége óta Egyiptom regionális gyártási központként működik a kínai cégek számára. Ez nem meglepő, hiszen a Szuezi-csatorna Kína elsődleges szállítási útvonala a legnagyobb piacához, Európához. Emiatt Peking a legnagyobb befektető a Szuezi-csatorna folyosóján, amely egy négy szakaszból és hat kikötőből álló ipari zóna.⁶⁵

Összességében elmondható, hogy az utóbbi néhány évben a kínai-egyiptomi gazdasági együttműködés kiterjedtebbé vált, és új szintre emelkedett.

A Kína és a közel-keleti régió közötti együttműködés gyengeségei

Ahogy csökken az Amerikai Egyesült Államok jelenléte a Közel-Keletet és Észak-Afrikát felölelő (*Middle East and North Africa*, MENA) térségben, a regionális biztonsági rend az USA által vezetett egypólusú keretrendszerrel egy többpólusúra vált át, ahol különböző szereplők harcolnak a befolyásért. Közéjük tartoznak olyan országok, mint Oroszország és Irán, valamint például Törökország és az öbölállamok. A MENA-n belüli fokozott geopolitikai feszültségek és versengések kihívást jelentenek Kína számára az egész régióra kiterjedő gazdasági céljai elérése szempontjából, miközben az ottani viták során csak marginális pozíciót foglal el. A folyamatban lévő proxyháborúk és egyéb konfliktusok veszélyeztetik a Kína–MENA-együttműködés gazdasági előnyeit.

Mindemellett fontos kiemelni, hogy Kínának a közel-keleti energiaforrásoktól való, egyre növekvő függősége miatt a potenciális sebezhetősége is jóval nagyobb lett. Az olajárak ingadozása, a térség politikai instabilitása és az ellátási lánc zavarai jelentősen befolyásolhatják a távol-keleti ország energiabiztonságát. Ez a függőség aggodalomra ad okot a lehetséges erőforrásversennyel, valamint a Kína és más globális hatalmak közötti érdekellentétekkel kapcsolatban is.

Továbbá egy olyan forgatókönyvet sem lehet kizárni, amelyben egyes közel-keleti országok úgy érezhetik, a Kínával folytatott gazdasági együttműködés nem előnyös számukra, és a kereskedelmi egyensúlyhiány miatt is aggodalmak léphetnek fel. Az egyenlőtlen befektetési lehetőségek, valamint az egyes ágazatokban a kínai erőfölény érzékelése megnehezítheti az együttműködést. Ez feszültségekhez vezethet, és akadályozhatja a kölcsönösen előnyös gazdasági partnerségek kialakulását.

A folyamatosan változó regionális kontextusnak megfelelően a távol-keleti országnak ki kell igazítania és újra kell gondolnia a regionális politikáját és szerepét. Fontos konfliktusforrás lehet, hogy az iráni kérdés miatt Kínának a Közel-Kelet regionális biztonsági architektúrájáról alkotott elképzelése ellentétes a Perzsa-öböl államainak a prioritásaival. Kína támogatja, hogy Teherán szerepet töltsön be a térség bármely biztonsági architektúrájában, s ez ellentmond az olyan öbölállamok nézőpontjának, mint az Egyesült Arab Emírségek. Ez is tükrözi Kínának a multilateralizmus, az erőviszonyokba való be nem avatkozás és a semlegesség elve mellett elkötelezettségét. E kihívások tudatában azonban komoly kérdések merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy a helyi viszonyokba való beavatkozás kerülésének a kínai politikája meddig tartható fenn.

A be nem avatkozás azonban nem jelenti azt, hogy Peking nem tesz semmit. Kína jelentős gazdasági és biztonsági együttműködést folytat a világ számos országával. Katonai erőket finanszíroz és képez ki olyan intézmények számára, mint az Afrikai Unió.⁶⁶ Az afrikai országokkal való kínai kapcsolatok

talán modellként is szolgálhatnak a távol-keleti ország és a közel-keleti államok jövőbeni viszonyához, különösen a növekvő biztonsági kapcsolatok területén.

Összességében véve kijelenthető, hogy a Kína és a közel-keleti régió közötti együttműködés ígéretes ugyan, de elengedhetetlen a lehetséges gyengeségek és kihívások felismerése és kezelése. A kulturális és a politikai különbségek át-hidalása, a biztonsági aggályok kezelése, a kiegyensúlyozott gazdasági partner-ségek előmozdítása és a fenntartható gyakorlatok biztosítása révén Kína és a Közel-Kelet szilárdabb és kölcsönösen előnyös együttműködésre törekedhet.

Összegzés

A tanulmányból világosan kiderült, hogy a Perzsa-öböl menti országok kulcsfontosságú partnerek Kína számára, és jelentős szerepet játszanak az Övezet és Út Kezdeményezés sikeres végrehajtásában. Ugyanakkor Pekingnek már a BRI-t megelőzően is szoros kapcsolata alakult ki a régióval, köszönhetően az ott fekvő államok geostratégiai elhelyezkedésének, jelentős energiataartalékainak, valamint a regionális gazdaság gyors és stabil növekedésének, amelyhez hozzájárul a fogyasztási cikkek és az áruk piacának a gyors bővülése is. Nyilvánvaló, hogy Kína a közel-keleti piacoknak a fő szállítója, valamint az ott található több-féle energiaforrás fő felvásárlója lehet.

Mindezekből azonban nem szabad azt a következtetést levonni, hogy a tanulmányban ismertetett közel-keleti országok csak és kizárólag Kínával fognak kooperálni a jövőben, ugyanis azok kiterjedt kapcsolati hálóval és partnerségi viszonyokkal rendelkeznek. Ugyanakkor, ahogy a kínai narratíva szól, a BRI egy nagy jelentőségű, minden fél számára gyümölcsöző, hosszú távú projekt, amely hozzásegítheti a közel-keleti országokat a gazdaságuk diverzifikálásához, és egyértelműen illeszkedik a célországok jövőképeizhez.

Az arab országok, valamint Irán, Törökország és Izrael politikusai felismerték, hogy érdemes kelet felé tekinteniük, ha a hosszú távú érdekeiket akarják érvényesíteni. A vizsgált államok szívesen fogadják a kínai befektetéseket, és hasznosítják a távol-keleti szakértelmet az infrastruktúra fejlesztésében. Kína olyan közel-keleti kulcsfontosságú ágazatokba investált, mint az energia, az építőipar és a távközlés, ami a térségbeli országoknak nemcsak a gazdaságát erősíti, hanem a geopolitikai helyzetüket is javítja.

Irán Kínát annak a Nyugathoz fűződő összetett kapcsolata ellenére potenciális szövetségesnek és kereskedelmi partnernek tekinti, különösen a gazdasági szankciókkal szembeni ellenálló képességének növelése szempontjából. Törökország a szövetségek diverzifikálására és a Nyugattól való függőségének a csökkentésére törekszik, ezért fűzi Kínával is szorosabbra a kapcsolatait, erősíti a gazdasági együttműködést és terjeszti ki a kulturális cseréket. Még az Egyesült Államokkal hagyományosan szorosan összetartozó Izrael is felismerte

annak a fontosságát, hogy a hosszú távú érdekei biztosításához kapcsolatba lépjen az olyan ázsiai hatalmakkal, mint Kína. Ugyanakkor a távol-keleti ország vezetői számára a Közel-Kelet manapság már stratégiai jelentőségű terület, ahol aktívan igyekeznek a befolyásukat növelni, valamint diplomáciai, gazdasági és biztonsági partnerségeket kötni a térség országaival.

Ahogy azt a történelmi előzmények ismertetés során kiderült, a Közel-Kelet mindig fontos volt a különböző nagyhatalmak stratégiájában. Korábban a Szovjetunió, majd Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok is nagy hangsúlyt fektetett a régióra. Az ázsiai országok, de legfőképp Kína gazdasági felemelkedésével azonban a Nyugat Kelet-Ázsia felé fordult, hogy a hatalmát veszélyeztető Kína gazdasági térnyerését gátolja, de ezzel egy úrt hagyott hátra a Közel-Keleten. Míg a Nyugat tulajdonképpen az unipoláris világrend megtartására törekszik, addig Peking egy új, multipoláris világrend kialakulását támogatja. Kína a közel-keleti régióban komoly gazdasági partnerként jelent meg, miközben a konfliktusokban békés közvetítőként lépett fel – a korábbi nyugati katonai beavatkozásoktól eltérően. Emellett az ázsiai országok gazdasági megerősödése következtében a közel-keleti államok – a saját gazdasági érdekeik szem előtt tartásával – diverzifikálni tudják a gazdasági kapcsolataikat, és ennek részeként egyre szorosabb kereskedelmi partnerséget alakítanak ki Kínával. Erre jó példa, hogy Szaúd-Arábia megtörte az 50 éves petrodolláros együttműködést – amelyért cserébe katonai védelmet kapott az USA-tól –, és Kínával júanban folytatja az olajkereskedelmet.

Továbbá a közel-keleti országok egyre több nem nyugati nemzetközi együttműködéshez is csatlakoznak, mint amilyen például a Sanghaji Együttműködési Szervezet vagy a BRICS, amelyekben Kína ugyancsak fontos szerepet vállal.

A világrend korábbi alakulását áttekintve azt láthatjuk, hogy a vezető nagyhatalmak mindig fontos szerepet töltek be a Közel-Keleten, s a tanulmányban jelzett térségbeli átrendeződés a világrend jelenleg is zajló átalakulását jelzi. Peking és a Közel-Kelet új alapokon nyugvó viszonya pedig akár azt is előrevetítheti, hogy a megszokott unipoláris helyett egy multipoláris világrend alakul ki, hiszen Kína a közel-keleti országoknak nem katonai védelmet nyújt, hanem egyenlő félként tekint rájuk, és gazdasági együttműködési lehetőségeket kínál nekik.

Jegyzetek

- 1 Koppes, Clayton R.: „Captain Mahan, General Gordon, and the Origins of the Term »Middle East«”, *Middle Eastern Studies*, 12., no. 1. (1976): 95–98.
- 2 „No one knows where the Middle East is, although many claim to know” Davison, Roderic H.: „Where Is the Middle East?”, *Foreign Affairs*, 38., no. 4 (1960): 665.
- 3 Rostoványi Zsolt: „Iszlám és geopolitika: a Közel-Kelet helye a formálódó eurázsiai erőterben”, *Eurázsia Szemle*, 1., no. 1. (2021): 80–99.

- 4 *Encyclopedia.com*, „Middle East”, <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/middle-east> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 20.).
- 5 Rostoványi: „Iszlám és geopolitika”, 84. o.
- 6 Uo., 83. o.
- 7 Selján Péter: „A közel-keleti hatalmi egyensúly átalakulása”, *Nemzet és Biztonság*, no. 4. (2016): 30–53.
- 8 Rostoványi: „Iszlám és geopolitika”, 97. o.
- 9 高祖贵 (Kao Cu-kuj): „中东剧变以来中国与中东国家的关系” [Kína és a Közel-Kelet kapcsolata az arab tavaszt követően], *阿拉伯世界研究*, no. 1., (2015): 14–22.
- 10 Forrás: Kínai Népköztársaság Külügyminisztériumának honlapja alapján saját készítés.
- 11 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同阿拉伯国家联盟关系” [Kína és az Arab Államok Ligájának kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gjhdqzz_681964/lhg_682830/zghgzz_682834/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 12 *China–Arab States Cooperation Forum*, „中国–阿拉伯国家合作论坛” [Kína–Arab Államok Együttműködési Fóruma], http://www.chinaarabcf.org/chn/gylt/200903/t20090306_6566932.htm (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 13 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同海湾阿拉伯国家合作委员会关系” [Kína és az Öböl Menti Együttműködési Tanács kapcsolatai], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gjhdqzz_681964/lhg_682782/zghgzz_682786/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 14 *Al Arabiya*, „تالاجم قدع يف نواعت تفقافتا 20 ناعقوت نصلالو ناريا” [Irán és Kína több területen 20 együttműködési megállapodást ír alá], <https://www.al-arabiya.net/iran/2023/02/14/%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A6%D9%8A%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%8A%D9%86-%D9%84%D9%84%D9%82%D8%A7%D8%A1-%D9%86%D8%B8%D9%8A%D8%B1%D9%87-%D8%B4%D9%8A-%D8%AC%D9%8A%D9%86%D8%A8%D9%8A%D9%86%D8%BA-> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 20.).
- 15 肖宪 (Hsziao Hszien): „当代中国—中东关系” [A jelenkori Kína és a Közel-Kelet kapcsolata] (Peking: China Book Press, 2018), 57–58. o.
- 16 肖宪 (Hsziao Hszien): „改革开放初期中国与中东国家经贸关系的发展” [Kína és közel-keleti országok kereskedelmi kapcsolatának fejlődése a reform és nyitás kezdetén], *阿拉伯世界研究*, 9., no. 5. (2018): 46–59.
- 17 肖宪 (Hsziao Hszien) (szerk.): 世纪之交看中东 [A Közel-Kelet a századfordulón] (Peking: Current Affairs Publishing House, 1998), 433. o.
- 18 Forrás: 赵国忠 (Csao Kuo-csung) (szerk.): 简明西亚北非百科全书 [Nyugat-Ázsia és Észak-Afrika Enciklopédia] (Peking: 中国社会科学出版社, 2000), 315. o. alapján saját készítés.
- 19 潜旭明 (Csien Hszü-ming): „中国与中东国家经贸关系: 现状与对策” [Kína és a közel-keleti országok kereskedelmi kapcsolata: jelenlegi helyzet és az irány], *国际视野*, no. 11. (2013.): 64–66.
- 20 Horváth Levente: „A kínai geopolitikai gondolkodásmód és az „Egy övezet, egy út” kezdeményezése”, *Geopolitikai Szemle*, 2., no. 1. (2020): 203–220.
- 21 Sun, Degang: „China’s Approach to the Middle East: Development Before Democracy”, *European Council on Foreign Relations*, https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/#a2 (a letöltés ideje: 2023. szeptember 25.).

- 22 Chaziza, Mordechai: „Coronavirus, China, and the Middle East”. *The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University*, <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2020/06/174-Coronavirus-China-and-the-Middle-East-Chaziza-FINAL.pdf> (a letöltés ideje: 2023. október 11.).
- 23 A Boszporusz, a Dardanellák, a Báb el-Mandeb és a Hormuzi-szoros.
- 24 Kayani, Mehwish: „Why Middle East Is of Immense Importance for Belt and Road Initiative Project?”, *Modern Diplomacy*, <https://moderndiplomacy.eu/2021/04/05/bri-project-thriving-in-middle-east/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 25.).
- 25 Chaziza: „Coronavirus, China, and the Middle East”.
- 26 Irakot a földrajzi elhelyezkedése, valamint a geopolitikai jelentősége miatt az GCC-országokkal együtt tárgyaljuk.
- 27 Forrás: AGSIW, „Growing China-Gulf Economic Relations Have Limits”, <https://agsiw.org/growing-china-gulf-economic-relations-have-limits/> (a letöltés ideje: 2023. március 10.) alapján saját összeállítás.
- 28 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同阿联酋的关系” [Kína és az Egyesült Arab Emírátság kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676234/sbgx_676238/ (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 29 *Gulf News*, „Dubai's First-Half 2020 Non-Oil Trade at Dh550b Despite Pandemic Conditions”, <https://gulfnws.com/business/dubais-first-half-2020-non-oil-trade-at-dh550b-despite-pandemic-conditions-1.1602501289398> (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 30 *Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation*, „نيب تناق ال عال: ني كنب يدل دلودل ريفس” [Az Egyesült Arab Emírátságok pekingsi nagykövete: az Egyesült Arab Emírátságok és Kína kapcsolata a globális együttműködés modellje], <https://www.mofaic.gov.ae/ar-ae/missions/beijing/media-hub/embassy-news/op-ed> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 25.).
- 31 Mansoor, Zainab: „Dubai's DMCC Records Twofold Rise in Chinese Companies over Last Five Years”. *Gulf Business*, <https://gulfbusiness.com/dubais-dmcc-records-twofold-rise-in-chinese-companies-over-last-five-years/> (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 32 *Embassy of the People's Republic of China in the UAE*, „Remarks by Ambassador Ni Jian at the Online Reception”, http://ae.china-embassy.gov.cn/eng/gdxw/202109/t20210930_9568975.htm (a letöltés ideje: 2023. március 10.); Rizvi, Anam: „Rising Numbers of Chinese Students Heading for Dubai”, *The National News*, Forrás: <https://www.thenationalnews.com/uae/rising-numbers-of-chinese-students-heading-for-dubai-1.850443> (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 33 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同卡塔尔的关系” [Kína és Katar kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676596/sbgx_676600/ (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 34 Chaziza: „Coronavirus, China, and the Middle East”.
- 35 Hatalmas változásoknak lehetünk tanúi Katarban, amint azt a QNV2030 létrehozása is bizonyít. A Katari Állami Fejlesztési Tervek Főtitkársága által 2008 októberében elindított program célja, hogy az állam 2030-ra képes legyen a fenntartható fejlődés elérésére. A terv négy központi pillérré támaszkodik: a gazdasági, a társadalmi, a humán- és a környezeti fejlődésre. *State of Qatar*, „Qatar National Vision 2030”, <https://www.gco.gov.qa/wp-content/uploads/2016/09/GCO-QNV-English.pdf> (a letöltés ideje: 2023. március 10.). A tervek között szerepel továbbá, hogy az ország nemzetközi szinten szorosabb bilaterális kapcsolatokat alakítson ki, és aktívabb szerepet vállaljon a regionális politikában. Katar humánfejlesztési stratégiai víziójának sarokköve a jobb oktatás és egészségügyi ellátás, valamint a fokozott kulturális tudatosság fejlesztése.

- 36 Chaziza: „Coronavirus, China, and the Middle East”.
- 37 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同沙特阿拉伯的关系” [Kína és Szaúd-Arábia kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676860/sbgx_676864/ (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 38 SNA Business: نبيصلو ويدوعسلنا نيب قبقرتم نايقافتا. رالود رايلم 29 زواجنتس [Meghaladja a 29 milliárd dollárt: Várható megállapodások Szaúd-Arábia és Kína között], *SkyNews*, <https://tinyurl.com/44u842h2> (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 39 Uo.
- 40 *Bahrain.bh*, „Bahrain Economic Vision 2030”, https://www.bahrain.bh/wps/portal/en!/ut/p/z1/1VJNc4IWFPwrvXDEPAgfoTfqUK0jY8cWIVycgBHoQIJIoF33jePJ1q_ml-szuvn2bRRStEBWskzLWFIKwUt1j6qzHM3AMk5gTgiMM_swZzr0AJBHYaHkKAIyDA8B-9dRee6RBA9B4-mOHQeLEUPwwBfPI0n74_DwFG-E7-hePfnL9AFNE6LTYoTI2Chdt-2dS81TN1KbaZ7GFs6dwhzLJ4SI4EDOhVt3eYo5pnsatm0rFxoUHJxKYQ2UPNMr7XIG-F5wwphAobfIf11Qa_v8MaF0qCnu5yJ-qhzJctbg2Jl1L1oVCKsu4L3KBKqyVQ73v4Z3hjQ-5NaHqMYVH7sd9VXQUrT8q0Wr-5NW8lkpk2NzfZFgkiHa8C1veDP4bNRz3rb1_IEDD-fq-H2RSZiUfpLLS4Bwll3s1_xSJ6iqKoorgb30SbMMAWzSxy27q_wCQSWTj/dz/d5/L3dHQSEvUUt3SS9nQSEh/ (a letöltés ideje: 2023. szeptember 26.).
- 41 *Asharq Al-Awsat*, „Bahrain Strengthens Economic Ties with China, Signs 8 Landmark MoUs”, <https://english.aawsat.com/home/article/1469476/bahrain-strengthens-economic-ties-china-signs-8-landmark-mous> (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 42 Uo.
- 43 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同科威特的关系” [Kína és Kuwait kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676620/sbgx_676624/ (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 44 *Global Times*, „China Ready to Further Deepen Strategic Partnership with Kuwait to Benefit Two Peoples”, <https://www.globaltimes.cn/page/202103/1219137.shtml> (a letöltés ideje: 2023. március 10.).
- 45 Uo.
- 46 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „Chinese Ambassador to Kuwait Zhang Jianwei Meets with Minister of Commerce and Industry and Minister of State for Communications and Information Technology Affairs Mazen Saad Al-Nahedh”, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwb_d_665378/202212/t20221208_10987503.html (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 47 Uo.
- 48 Hoh, Anchi: „Covid and China's BRI in Iraq and Syria”, *Middle East Policy*, 28., no. 2. (2021): 31–47.
- 49 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同伊拉克的关系” [Kína és Irak kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677148/sbgx_677152/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 50 *Reuters*, „Iraq Was Top Target of China's Belt & Road in 2021 – Study”, <https://www.reuters.com/world/china/iraq-was-top-target-chinas-belt-road-2021-study-2022-02-02/> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 51 Uo.
- 52 Uo.
- 53 *Al Arabiya News*, „Iraq Was Top Target of China's Belt & Road in 2021, Says Study”, <https://english.alarabiya.net/business/economy/2022/02/02/Iraq-was-top-target-of-China-s-Belt-Road-in-2021-says-study> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).

- 54 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同伊朗的关系” [Kína és Irán kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677172/sbgx_677176/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 55 Kayani, M. „BRI Project Thriving in Middle East”. *Modern Diplomacy*, <https://modern-diplomacy.eu/2021/04/05/bri-project-thriving-in-middle-east/> (a letöltés ideje: 2023. október 10.).
- 56 Duggal, Mahima: „What the China–Iran Strategic Cooperation Pact Means for India”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2021/04/what-the-china-iran-strategic-cooperation-pact-means-for-india/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 26.).
- 57 *Tehran Times*, „Iran–China 5-Month Trade Stands at \$5.5b”, <https://www.tehrantimes.com/news/462516/Iran-China-5-month-trade-stands-at-5-5b> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 58 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同土耳其的关系” [Kína és Törökország kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676956/sbgx_676960/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 59 Kabakci, Fuat: „50 Years on, Turkish–Chinese Ties Grow Stronger”. *Anadolu Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/economy/50-years-on-turkish-chinese-ties-grow-stronger/2187525> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 26.).
- 60 Uo.
- 61 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同以色列的关系” [Kína és Izrael kapcsolata], https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_677196/sbgx_677200/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 62 *Globes*, „Israel Signs to Take 20,000 Chinese Building Workers”, <https://en.globes.co.il/en/article-agreement-signed-to-bring-20000-chinese-building-workers-to-israel-1001170312> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 63 *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, „中国同埃及的关系” [Kína és Egyiptom kapcsolata] https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/fz_677316/1206_677342/sbgx_677346/ (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 64 Thabet, Alaa: „Interview: China Stretches Its Belt to Meet Egypt’s 2030 Vision”, *AhramOnline*, <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/359158/Egypt/Politics-INTERVIEW-China-stretches-its-Belt-to-meet-Egypt%E2%80%99s.aspx> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 26.).
- 65 Tiezzi, Shannon: „The Belt and Road and Suez Canal: China–Egypt Relations Under Xi Jinping”. *The Asia Dialogue*, <https://theasiadialogue.com/2016/02/16/87681/> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).
- 66 Nyabiage, Jevans: „Chinese Aid to African Security Forces Helps to Cement Ties, Study Says”, *South China Morning Post*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3199382/chinese-aid-african-security-forces-helps-cement-ties-study-says> (a letöltés ideje: 2023. július 10.).